

מהבהלה לזהב ועד הבהלה לביזון: מבט מחדש באינדיבידואליזם האמריקני

הנדידה מערבה של מיליוני אמריקנים ו"כיבוש הספר" נחשבים בעיני רוב החוקרים, בעיקר אלה שאימצו את התזה של פרדריק ג'קסון טרנר, הן כביטוי מובהק של האינדיבידואליזם האמריקני והן כהליכים שעיצבו את האתוס הליברלי והאינדיבידואליסטי של ארצות הברית. אורי כץ בוחן מקרוב את גלי ההגירה ההמונית מערבה בעקבות ידיעות על משאבי טבע קלים להשגה ומביאי עושר – מחצבים ובעלי-חיים – ומראה, כי ה"בהלות" הללו היו במידה רבה תוצאה של פלישת המרחב הציבורי אל המרחב הפרטי. הכורים והציידים יצאו לדרך בגלל שמועות שפשטו באמצעי התקשורת, ו"כיבוש הספר" שירת את האינטרסים של השלטון יותר מאשר את התועלת הפרטית של המהגרים. לפנינו, הוא טוען, אחד הפרדוקסים הגדולים בהיסטוריה האמריקנית: הפיכתו של האינדיבידואליזם לציווי חברתי.

ביולי 1858 התגלה זהב באחד מערוצי הנחלים הנשפכים מהרי הרוקי (Rocky Mountains) למישורים המרכזיים (Central Plains) של צפון-אמריקה, לא רחוק מן המקום שבו נמצאת כיום העיר דנבר (Denver), שבבנייתה החלו חודשים ספורים לאחר מכן. במהלך החורף של אותה שנה עשתה לה השמועה כנפיים אלפי אמריקנים החלו בהכנות קדחתניות לקראת המסע מערבה. משהגיע האביב, לכאורה בעוד אחת מאותן התפרצויות ספונטניות של יזמות והרפתקנות, שאפיינו את האמריקנים בעת ההיא, נהרו עשרות אלפים מערבה, בואכה הרי הרוקי. במהלך המסע המפרך, תוך התמודדות עם תנאי סביבה קיצוניים ולא מוכרים של יובש, צמא, רוח חזקה וטופוגרפיה מתעתעת, פגש גל נוסף של שמועות את שיירות המהגרים: בעקבות כישלונם למצוא זהב, הפיצו אותם מחפשי זהב שהקדימו להגיע אל מרגלות ההרים שמועות על דלות המחצבים ועל היותה של הבהלה, ככלות הכול, בהלת שווא. בתגובה לשמועות הללו נאשו רבים מאוד מההולכים בדרך – למעלה ממחציתם לפי ההערכות הזהירות ביותר – ושבנו על עקבותיהם. אלה זכו בפי חבריהם לכינוי "החוזרים" (go-backs). ובעוד "החוזרים" עושים את דרכם מזרחה, נמצא שפע של זהב על-ידי קבוצת כורים שהעמיקה לחדור אל תוך ההרים. גם שמועה זו הגיעה חיש מהר לנתיבי התנועה: רבים מאוד מ"החוזרים" סבו על עקבותיהם פעם נוספת וזכו בכינוי "הסבים על עקבותיהם פעמיים" (double-turnarounds).

לכאורה, לפנינו סיפור קלסי על אינדיבידואליסטים הרפתקנים המפלסים לעצמם דרך עצמאית במערב בכוח רצונם ובנחישותם, בדרכם להגשים את החלום האמריקני של האיש המצליח בזכות עצמו ה-self-made man. בבחינה מחודשת דומה, כי התזזיתיות של ה"ארגונאוטים" (Argonauts), הגיבורים מן המיתולוגיה היוונית, שיצאו לחפש את גיזת הזהב) הללו, שחיפשו קיצור דרך אל העושר ואל ההצלחה, מלמדת על אינדיבידואליזם רק במשמעות הצרה המילה, משמע הצבת היחיד במרכז. בכל מובן אחר היא מצביעה דווקא על כניעה לתכתיבים, שמועות, דימויים ושיגיונות, שמקורם בעריצותו של המרחב הציבורי הכופה את עצמו על חיי הפרט בארצות-הברית במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה.

כבר כמעט מאה ועשרים שנה רווחת במחקר על כיבוש הקפר האמריקני המוסכמה, כי את ההישגים הכבירים בהתיישבות, בהפרחת השממה ובהתגברות על מכשולים שיצרו הטבע והאדם, יש לזקוף לזכות האינדיבידואליזם של בני האומה האמריקנית. פרדריק ג'קסון טרנר (Turner), שתזת הקפר (Frontier Thesis) שלו דרבנה דורות של היסטוריונים לתור אחר הייחודיות האמריקנית שבחווית כיבושו של הקפר, טען, כי האתגרים שהציב הקפר עיצבו אמריקניות חדשה, שהאינדיבידואליזם היה אחד ממאפייניה הבולטים ביותר. היסטוריונים אחרים, ממשיכי דרכו של טרנר, קבעו כי האינדיבידואליזם בתורו הוא שאפשר את השלמת ההישגים האדירים של הכיבוש. המדינה ומוסדותיה קיבלו מהאזרחים אשראי רב יותר, משום שקיומו של הקפר העניק להם אפשרות לחתור לתועלתם האישית. כתוצאה מחירות אדירה זו למד האזרח, לפי היסטוריונים אלה, כי המדינה אינה הכתובת לפתרון בעיותיו היומיומיות, וכי עליו להתמודד עמן באופן אינדיבידואלי. כך נבנה סביב האינדיבידואליזם האמריקני בקפר טיעון מעגלי (דהיינו: הקפר מוליד אינדיבידואליזם המאפשר את הכנעת הקפר), כיאה לטיעון המשרת אידאולוגיה. אולם טיעון מעגלי כזה אינו מוביל לתובנה מספקת לגבי מקור האינדיבידואליזם והשפעותיו.

ואמנם, בעשרים השנים האחרונות, תזת הקפר של טרנר ויורשיו הייתה מוקד לביקורת נוקבת, שהציעה תנועת "היסטוריה חדשה של המערב" (The new western history). כמה מהמבריקים שבהיסטוריונים האמריקנים, וביניהם ריצ'רד וייט (White), ויליאם קרונון (Cronnon) ופטרישיה נלסון לימריק (Limerick), מצאו בתזה של טרנר פגמים חמורים, ותיארו את הקפר כמקום מורכב יותר מאשר התפאורה הסטרילית והפסיבית שאותה תיאר טרנר כרקע להתפשטות האמריקנית. הקפר בחיבוריהם שורטט במכחול דק יותר, תוך תשומת-לב רבה יותר לפרטים ולבני-האדם, מקום שבו אקולוגיה, מיעוטים, מגדר ומסחר, מילאו תפקיד משמעותי בקביעת הצביון של הריבונות האמריקנית במערב. עם זאת, גם לאחר הטיפול המחודש בהיסטוריה של הקפר, נותר האינדיבידואליזם יציב ואיתן, לא רק כמנוע העיקרי להתפשטות האמריקנית, אלא גם כתכונה הכל-אמריקנית הדומיננטית ביותר במאה התשע-עשרה.

תופעת גלי הבהלה למשאבי טבע במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה היא הדוגמא הקיצונית ביותר של האינדיבידואליזם: היא מייצגת את שינוי הפנים הדרמטי שעברו המרחב הציבורי והמרחב הפרטי בתגובה למודרניות, לנסיקת השוק החופשי ולעליית השפעתה של התקשורת. אין ויכוח על כך, שהאמריקנים במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה זכו לחופש יוצא מגדר הרגיל, יכלו לתור אחרי דרכם העצמאית ולהגשים את הרצונות והמאוויים הכמוסים ביותר. הם הציבו את עצמם במרכז ודחקו לשוליים את טובת הכלל והעושר המשותף (common wealth). עם זאת, החופש היחסי בבחירת היעדים, הנתיבים והאמצעים להשגת ההצלחה הפרטית, הוליד באופן פרדוקסלי דווקא בחירות, שהיו דומות זו לזו במידה מפתיעה. האם, ככלות הכול, לאמריקנים בעת ההיא לא הייתה שליטה בלעדית על עיצוב שאיפותיהם? כיצד התרחש תהליך מורכב זה של נורמליזציה והאחדות אותו מרחב פרטי, שהיה אמור לאפשר את הבחירה האינדיבידואלית?

הבהלה למשאבים נתפשה בהיסטוריוגרפיה כביטוי קיצוני של אינדיבידואליזם בחיי הקפר. תגובתם הספונטנית, החפזה והדרמטית של המוני אמריקנים (ושל מאות אלפי זרים) לגילויים של משאבים במערב האמריקני ריתקה דורות של היסטוריונים. משום כך נחקרו חלק מגלי

הבהלה באופן מקיף ויסודי, לעתים על גבול הטרחנות. אף-על-פי-כן, אולי משום שגלי הבהלה נחשבו ל"בן החורג של ההיסטוריה של הקפר", כפי שטען ההיסטוריון אנדרו אייזנברג (Isenberg), לא נעשה מאמץ להעניק באמצעותם משמעות אחרת לאינדיבידואליזם ולכיבוש הקפר.

בפרשנות להלן אני מבקש לכלול גם אפיזודות היסטוריות שלא נתפשו בעבר כגל בהלה, דוגמת ציד מסחרי של בעלי-חיים. המקרה המובהק ביותר הוא זה של השמדת הביזון (American bison). בשנת 1870 רעו עדיין ברחבי המישורים הגדולים של צפון-אמריקה 15 מיליוני ביזונים בקירוב. שינויים טכנולוגיים, ובהם שיפור אמצעי התחבורה למערב וממנו ופריצת דרך בתחום הניצול של עורות הביזונים בתעשייה, הביאו לעלייה בביקוש לעורו של הביזון. אלפי אמריקנים, רובם צעירים חסרי רכוש וכמהים להרפתקה, נהרו למערב כדי ליטול חלק בסחר במשאב טבע, שנדמה היה כי אין לו סוף והוא זמין לכל מי שימצא עוז להתייצב מולו. הביזונים ניצודו, הופשטו מעורותיהם וגופותיהם נותרו להירקב על אדמת המישורים. במשך 13 שנים נמשך הקטל של הביזונים תוך העלמת עין מצד הממשל והצבא ולעתים אף בסיועם בגלוי. בשנת 1884 נותרו רק מאות בודדות של ביזונים, שחמקו מהגורל של בני מינם משום שמצאו מפלט בשמורות טבע ובעדרים ששימשו למטרות מסחריות.

מקרה ידוע פחות הוא הציד של יונת המסע (passenger pigeon) בשנים 1871-1886 בקירוב. יונת מסע הייתה בעבר הציפור הנפוצה ביותר בצפון-אמריקה. היונים חיו בלהקות אדירות שהיו "משחירות את פני השמים למשך ימים" בנדידתן, כתיאורו של חוקר הטבע ויליאם תומפסון. בתחילת המאה התשע-עשרה מנו היונים על-פי הערכות שונות כמה מיליארדי פרטים. בדומה לגורלם של הביזונים, אף שהיונים ניצודו במשך כל המאה התשע-עשרה על-ידי לבנים ואינדיאנים כאחד, ציד מסחרי עצום בהיקפו בשנות השבעים והשמונים של אותה מאה בצד חיסול אזורי מחייה ומחלות, הפכו ציפור זו למין נדיר ביותר בחילופי המאות. בשנת 1910 נצפו בפעם האחרונה יוני מסע בטבע ובשנת 1914 מתה היונה האחרונה, מרתה (Martha), בשבי.

כדי להמחיש את הטיעון בנוגע למידת האינדיבידואליזם בתופעת ה"בהלות", היה אפשר למנות אף את ההשתלטות על קרקעות (land grabs) באוקלהומה בשנות התשעים של המאה התשע-עשרה, את הנהירה אל שטחי המרעה במרחבים שהתפנו מביזונים בשנות השבעים והשמונים של אותה מאה, ואת הבהלה לבולי-עץ במישיגן בשנות הארבעים והחמישים של המאה התשע-עשרה ובמדינת ושינגטון בשלהי המאה התשע-עשרה ותחילת המאה העשרים.

תופעת הבהלות

במחצית הראשונה של המאה התשע-עשרה התחולל ב"ניסוי האמריקני" (The American experiment, על-פי המינוח של ההיסטוריון ארתור שלזינגר הבן [Schlesinger Jr.]) שינוי משמעותי, שנבע מהחלטה של מדיניות כלכלית של "הנח לעשות" (Laissez Faire). מדיניות זו, כלומר, מתן חופש פעולה כלכלי כולל תחרות ויצירת שוק חופשי, קידשה את חירות הפרט ואת הרדיפה אחר האושר (pursuit of happiness) של היחיד. מתוך השיח הליברלי בדמוקרטיה הצעירה צמח דגם יוצא דופן של קפיטליזם, שהיה מבוסס על הסרתם של גבולות גאוגרפיים, חברתיים ומשפטיים מסורתיים בפני יזמות כלכלית פרטית. תפנית זו התבטאה באווירה של חופש כלכלי, חף כמעט ממגבלות רשמיות, שנועד לאפשר לאזרח (גבר לבן,

כמובן) להגשים את זכותו החוקתית לשוויון הזדמנויות. היטיב להסביר את יצירתו של החופש הזה ההיסטוריון ויליאם אפלמן ויליאם (Appleman Williams) שכתב, כי החברה האמריקנית הפכה למערכת, שחבריה העריכו את ההזדמנות להתעשר בעצמם יותר מאשר את העושר המשותף, והעדיפו דמוקרטיה המוגדרת במונחים של חירויות בלתי-מוגבלות על פני אחריות משותפת. ויליאם הוסיף וטען, כי מדיניות ה־Laissez faire התקבלה על-ידי אזרחי ארצות-הברית כפרשנות הולמת ביותר של דמוקרטיה. פרשנות זו, שאימצה מג'ון לוק (Locke) ומאדם סמית (Smith) את הטענה, שחירות ואושר הן זכויות מלידה (birth-rights), קסמה לאזרחי ארצות-הברית, שהבינו אותה לא פעם כמתן היתר להניח את מצפונם בצד בעודם תרים אחר רווחים אישיים. בפרק זמן קצר ביותר זכו אזרחיה של ארצות-הברית בחופש רב יותר מכפי שזכה לו כל אזרח אחר בתולדות האנושות, טען ויליאם. תנאי לקבלתה של פרשנות כזו על-ידי האזרחים היה הפיצוי שהוצע להם בדמות אדמת הקפר השופעת והמפתה. אמריקנים במאה התשע-עשרה דמיינו את המערב כארץ של אפשרויות בלתי-מוגבלות: תפאורה קולוניאלית אופיינית של העדר שלטון, סכנות רבות ומסתורין, אוצרות חבויים והזדמנויות רבות להתעשרות.

חרף מראית העין הדמוקרטית של החברה האמריקנית במאה התשע-עשרה, היעדרן של המגבלות החוקתיות שתיאר ויליאם פינה את הדרך ל"ציוויים" מסוג אחר. ההיסטוריון מיכאל זכים (Zakim) טוען, כי אינדיבידואליזם לא רק שחרר, אלא גם חייב כל אדם לגייס את כל מרצו וכישוריו לטובת עצמו, וכי האקטיביזם האינדיבידואלי בארצות-הברית לא הניח לאדם הפרטי לשקוט על שמריו, אלא יצר חברה שבה האזרחים שואפים כל העת להגיע למקום שמרבייתם אינם יכולים להגיע אליו ולהשיג יותר מכפי שהם יכולים להשיג. אי-הנחת הזו, בין שהייתה מכוונת או מקרית, הניעה את גלגלי הכלכלה, החברה והתהליכים המדיניים בארצות-הברית מהר יותר מבכל מקום אחר על פני כדור הארץ במאה התשע-עשרה. בו בזמן היא גם הטילה מעמסה כבדה על המפלגות מפני החברה שהאינדיבידואליזם העניק לכאורה ליחיד. החוקר מייקל ורנר (Warner) טוען, כי עליית השפעתו של מה שכינה "עולם הפרסום" (World of publicity), כלומר, העולם שנוצר בזכות אותם שינויים טכנולוגיים שהגישו לציבור מידע ביעילות ובמהירות חסרות-תקדים), תרמה לנורמליזציה של מושגים מתחום ההתנהלות האישית, ובכך סיפחה אותם מהמרחב הפרטי אל המרחב הציבורי. באופן פרדוקסלי, ככל שירדה קרנה של טובת הכלל בחברה הליברלית, כך הפך מבצרו הפרטי של היחיד פרוץ יותר ויותר לציוויים ולנורמות חברתיים.

אחד המאפיינים הטיפוסיים ביותר לפרדוקס זה היה התפרצויות ספונטניות חד-פעמיות של גלי בהלה למשאבים בקפר האמריקני, שהסתיימו באותה מהירות שבה החלו. החל מאמצע המאה התשע-עשרה התרבו מאוד המקרים שבהם, בתואנות שונות ולפעמים משונות מאוד, נהרו רבבות אמריקנים אחר מקור עושר טבעי, מידי וחמקמק שהתגלה במערב. בין שהיה זה זהב בקליפורניה ובקולורדו או כסף במכרות של נבאדה, נפט באלסקה או כרי מרעה לעדרי הבקר בווימינג, ובין שהיו אלה ביזונים במישורים הגדולים או יונים במישיגן, אמריקנים רבים השקיעו זמן וכסף ועזבו בתים ומשפחות ברגע שהשתכנעו, כדרכם של מהמרים, שסיכוייהם להצליח עולים על הסיכונים ומצדיקים את הקורבן שעליהם להקריב. בכל אחד מהמקרים הרבים הרלבנטיים, שנבדלו זה מזה בהיקפם, בקהל היעד שלהם, ברווח הפוטנציאלי ובהישגים בפועל, מקור הבהלה היה תמיד גילוי, גילוי מחדש או הכשרת התנאים לניצול של משאב טבע כלשהו. מאות אלפי אמריקנים הונעו להגירות גאוגרפיות ולשינויים קיצוניים באורח החיים מתוך מטרה לנצל הזדמנויות, שצצו לכאורה כהרף עין, הציעו הרפתקה ובעיקר סיכויים

להתעשרות מהירה והיו זמינות כמעט לכל דורש. הגירות אלו תבעו יכולת פיסיית, סיבולת, תושייה ויצר תחרות, ושיקפו חברה אמריקנית חסרת מנוחה, שחבריה מתאמצים להצדיק את החירויות הבלתי-מוגבלות על-ידי יצירת קיצורי דרך כלכליים וחברתיים על חשבון משאבי הטבע בקפר האמריקני. המדינה מצדה, שגלי הבהלה למשאבים הניבו לה כמעט תמיד תועלת רבה, לא דרשה תשלום על התיווך או ההגנה שנדרשו ממנה כדי להבטיח את הצלחתם של גלים אלה. ניצול אוצרות הטבע וביזת המרחבים של המערב האמריקני על-ידי אנשים פרטיים סייעו ליישם, הלכה למעשה, את תהליך ההפרטה של הכיבוש והניצול של הקפר.

אף שהרעיון לחפש באופן עצמאי את האוצרות האלה במרחב כה גדול היה בלתי-נתפש בעיני רוב האמריקנים, ברגע ששמועה על מקור עושר אפשרי עשתה לה כנפיים, מיד החלה "בהלה". קליפורניה נסחפה לגל אדיר של שמועות בעקבות מציאת הזהב במנסרת סאטר (Sutter's Mill) בשנת 1848, ובעקבותיו התרוקנו כל מרכזי האוכלוסייה שלה תוך שבועות, בעת שתושביה נהרו לקחת חלק מן השלל. שמועות, על-פי רוב שמועות שווא, היו גורם דומיננטי גם בבהלה לזהב בפסגת פייק (Pike's Peak) בשנת 1858 ובקלונדייק (Klondike) בשנת 1898. בשלושת המקרים נפוצו סיפורים על אנשים פשוטים, בדרך-כלל משרתיים, ילדים וזקנים, שמצאו בדרך מקרה זהב בשווי אלפי דולרים. המסר היה חד וברור: הזהב אינו מבדיל בין מעמד, גזע או גיל. בכך הוא נתן תוקף לצדקת הדרך הליברלית בארצות-הברית. למרות שחברות המהגרים בזירות של גלי הבהלה היו עתידות לפרנס כמה מהפרקים האפלים ביותר של גזענות, הדרה וחוסר-סובלנות חברתית בהיסטוריה האמריקנית, הרי בשלב גיוס המוטיבציה להגירה מערבה, הייתה משמעות מכרעת לנגישותם של משאבי הטבע לכל אדם. עם זאת מעניין לציין, כי רק לעתים נדירות מאוד היו אלו נשים שמצאו זהב באותם סיפורים ושמועות. קיצורי דרך חברתיים היו כנראה עדיין עניין השמור לגברים בלבד באמצע המאה התשע-עשרה. ואמנם, ההגירה לעבר זירות הבהלה למשאבי טבע, בניגוד להגירה מקבילה באותן שנים למטרות חקלאות או התיישבות עירונית, הייתה "גברית" באופן מובהק. נשים היו פחות משמונה אחוזים מאוכלוסיית קליפורניה בשנת 1850. רק מתי מעט מהן עסקו בכרייה של ממש. הוא הדין גם בציד מסחרי, כריתת עצים והובלת בקר.

זרם המהגרים האמריקנים אל הקפר לא היה רציף או חד-כיווני. דרוש היה תמריץ גדול במיוחד כדי לגרום לאמריקנים רבים כל-כך לעשות מהלך, שהיה ביסודו בגדר הימור. היו תגמולים ידועים ומוכרים להליכה מערבה: אדמה חופשית בקפר, הזדמנות להרפתקה וקרקע פורייה ליישום יזמות כלכלית מגוונת. אלה הולידו טפטוף רציף של מהגרים. תמריץ מכריע, ששכנע אלפי אנשים לעקור מבתיהם בו בזמן, היה טמון במישור הפסיכולוגי. גם אם לא לכך התכוון מי שתבע את המונח "בהלה", היה זה הפחד להחמיץ הזדמנות כלכלית ולהניח לאחרים לנצל אותה, שהוביל אמריקנים רבים לערוך שינוי כה קיצוני בחייהם. ההכרה, כי רבים אחרים חשבו שהיה סיכוי המצדיק את הסיכון, יצרה אפיון מדומיין של משאב זמין המחכה לניצול ועתידי להתכלות. האירוניה היא, כי דווקא חשש זה הגביר את התחרות: מי שהיו מוכנים לעזוב את ביתם ולנוע מערבה מחשש כי מתחרים אחרים יקדימו אותם, מצאו את עצמם שכמם אל שכמם עם מתחרים אלה במכרות, באפיקי הנחלים ובשדות המרעה והציד. משום כך, כפי שטוענת ההיסטוריונית פטרישיה נלסון לימריק, כל מי שהגיע למערב הרגיש תמיד שהגיע קצת מאוחר מדי. ההבטחה במערב הייתה כה גדולה, שלא היה אפשר שלא להתאכזב.

ההחלטה הפרטית לצאת מערבה נעשתה בתוך מרחב ציבורי, שהקטין או ביטל את הפרטיות של ההחלטה מרגע קבלתה. צייד בשם פרנק מאייר (Mayer) סיפר, כי השתתף בבהלה לביזון בשנות השבעים של המאה התשע-עשרה משום ש"אנשים סיפרו לנו שיש מהם מיליונים, במלוא מובן המילה. הם לא היו שייכים לאיש. [...] הם היו כמו מטילי-זהב מהלכים, ובחור צעיר בעל אומץ ותושייה היה יכול לעשות מהם הון; כך סיפרו הוותיקים" (ראו ספרו **קציר הבופאלו**, *The Buffalo Harvest*, ברשימה לקריאה נוספת). חשיבותה של התקשורת הבין-אישית הייתה משנית ביחס להתעצמות המדיום הכתוב במאה התשע-עשרה. העיתונות מילאה תפקיד מרכזי בהשפעה על האופן שבו דמיינו אמריקנים את זירות הבהלה. בדצמבר 1848, לאחר תקופה קצרה של ספקנות, אימצה העיתונות במזרח ארצות-הברית גישה מתלהמת לגבי הדיווחים על גילוי הזהב בקליפורניה: "השיגעון של קליפורניה תקף את בולטימור בעוצמה רבה"; "שיגעונה של קליפורניה הפך למגפה כאן"; "שיגעון הזהב עולה כמו החום במחלת הקדחת", דיווחו עיתונים בבולטימור, ניוירוק ובוסטון. הכותרות הפכו רגשניות ומלאות פתוס והתחרו זו בזו בהגזמה: "גילוי הזהב של אלדורדו"; "אנחנו על סף של תור הזהב"; "התגשמות חלומותיהם של קורטס (Cortez) ופיזארו (Pizarro)". כותרות העיתונים יצרו חזות של תנופה ותנועה והשתמשו במינוח קולוניאלי. הן נועדו להשפיע על המרחב הפרטי של הקורא היחיד; אך קריאת עיתון בארצות-הברית במאה התשע-עשרה, כפי שמציין חוקר הספרות מייקל ורנר, הייתה מעשה משותף וציבורי, שבו הקורא היה מודע לכך שהוא שותף למדיום ציבורי. הישג ה"גילוי", "תור הזהב" וה"חלומות שהוגשמו", ייצגו נכס ציבורי הפתוח לתחרות, ולכן ההחלטות שהתקבלו לגביו לא היו פרטיות לגמרי. בה בעת, הזדהות עם הישגיהם הפרטיים של הכורים והציידים ייצגה תכסיס עיתונאי נפוץ. "במחוז דיקנסון (Dickenson County) ישנו צייד שצד 658 תאואים בחורף אחד", כתב עיתון בקנזס בשנת 1872 בתגובה לצייד המסחרי המשתולל של הביזונים. "הו אלוהים, איזה צייד גיבור", קרא לעומתו בלגלוג עיתון ממחוז פורד (Ford County): "במחוז שלנו ישנם לפחות 20 ציידים שהרגו פי חמישה ממספר זה בחורף אחד. השיא שייך לצייד בשם תום ניקסון (Nixon) שצד 120 תאואים ב-40 דקות". (רוב האמריקנים עדיין כינו את הביזון באופן שגוי "בופאלו" [תאן] גם שנים לאחר תום ההשמדה שלו. ביזון אמריקני [American bison] הוא השם המדעי הנכון למין הצפון-אמריקני בעוד שבופאלו מתייחס למין האסייתי [Asian water buffalo] ולמין האפריקני [African buffalo], אף שגם בין שני האחרונים לא ידוע על קשר משפחתי ישיר).

לא רק עיתונאים אלא גם פוליטיקאים ואנשי צבא השפיעו על סדר היום הפרטי באופן שסייע לעורר בהלה. בנאומו בפני הקונגרס בדצמבר 1848, סיפר הנשיא ג'יימס פולק (Polk), כי "די בזהב שקיים באזור זה בקליפורניה כדי לכסות את הוצאות המלחמה עם מקסיקו פי 100 לפחות" (מצוטט במאמרו של רלף ביבר [Bieber], עמ' 19). בכך זיהה את האינטרס הפרטי של כורה הזהב עם האינטרס הציבורי ונתן גושפנקה נשיאותית למסע אל מחוץ לגבולות המדינה. השפעתו של הנאום הייתה מחשמלת והוא נתן למאות אלפי אמריקנים את הגושפנקה הדרושה כדי להתחיל לארוז את מטלטליהם. באופן דומה, כשהגנרל ג'ורג' ארמסטרונג קאסטר (Custer) בחן בשנת 1874 שמועות על הימצאות זהב בגבעות השחורות של דקוטה (Black Hills of Dakota), קראה כותרת של אחד העיתונים: "החוב הלאומי ישולם בשובו של קאסטר", ובכך היא טשטשה את הגבולות בין האינטרס הציבורי לכמיהה הפרטית של הכורים לזהב.

ההשפעה הייתה דו-כיוונית כמובן. מעולם לפני הבהלה לזהב בקליפורניה לא הייתה הגירה שתיעדה את עצמה באופן מקיף כליכך. ביומנים, כתבות עיתונאיות, צילומים וציורים סיפרו

הכורים את סיפוריהם הפרטיים למשפחותיהם ולציבור הצמא למידע. כורים ומחפשי זהב תועדו ותיעדו את עצמם באופן שנגזר מהלך הרוח הציבורי אבל גם השפיע עליו. לכורים ולמחפשי הזהב הייתה השפעה רבה על הדימוי הציבורי של חיפוש הזהב כהצלחה מסחררת. לא היה אפשר לקיים חזות של הצלחה בבהלה לזהב בלי להשתמש בעדויות אישיות וסובייקטיביות מהמכרות. לא פעם חשיפתו של פרצוף או סיפור פרטי אחד הייתה יכולה להפוך לחזות הקולקטיבית של ה"בהלה". עניין התיעוד לא היה תמיד בשליטת הכורים: מאמצע המאה אפשרו שכלולים טכנולוגיים צילום של תמונות והדפסתן באיכות מניחה את הדעת, ותצלומים ראשונים של החלוצים במערב החלו להופיע במזרח. למרות שמדיום הצילום שינה באופן קיצוני את עולם התיעוד הגרפי והיה לכאורה ראיסטי ומבטא את האמת יותר מהתיעוד המצויר, לא פסחה עליו הנטייה של הצלם לתעד בהתאם להשקפת עולמו ונטיות לבו. צלמים באמצע המאה התשע-עשרה היו מוגבלים לא רק בגלל אילוצים טכניים (העמדת תמונה בשנת 1850 הייתה תהליך מסובך ביותר של חשיפה לאור ושימוש בחומרים כימיים וארכה שעות רבות), אלא גם בגלל הגורמים שמטעמם נשלח הצלם למשימתו. רוב הצלמים נשלחו על-ידי גורמים ממלכתיים למטרות מחקר ותיעוד. משום כך, חשו הצלמים, כי עליהם להביא תיעוד דרמטי התואם את התפישות המקובלות. גם כשהתפתח מאוחר יותר צילום פרטי למטרות מכירה, הוא הושפע מהצורך למכור את התמונות. הבהלה לזהב בקליפורניה הפכה תוך זמן קצר מתחילתה לחזית טכנולוגית של מכונות כרייה ומנופים, שנדיר ביותר למצוא להם עדות בצילומי הבהלה, המשופעים בכורים קשיחים אך מרשימים שנבחרו, הולבשו ותועדו בקפידה בהתאם לאופן שבו שיערו הצלמים שהם נתפשו במזרח. גם הכורים המצולמים ביקשו להיות מונצחים באופן שתאם את סיפר ההצלחה, הצניעות והאמריקניות – והדבר השפיע בלי ספק על לבושם, העוויות הפנים ובחירת המצלמים.

גם תחומים נוספים כמו מערכת המשפט והחוק שימשו מתווכים במתח שבין הפרטי לציבורי. כך, משהפריעה לכורים אזרחי ארצות-הברית נוכחותם של כורים אסייאנים ולטינו-אמריקנים במכרות, הם הפעילו מערכת לחצים, אלימות ושכנוע, שגרמה למערכת החוק בקליפורניה, ומאוחר יותר בארצות-הברית כולה, להירתם למען המטרה הגזענית, הפרטית לכאורה, של הדרת הזרים מפעילות תחרותית במכרות. מה שהחל כאלימות ציבורית נוראה, שגבתה את חייהם של מאות מהגרים מסין בשנות החמישים של המאה התשע-עשרה, הפך לחקיקה מדינתית, שהדירה כליל את הסינים מתעסוקה במכרות או הטילה עליהם מיסוי כבד. התוצאות ארוכות-הטווח של הדרה זו באו לידי ביטוי בחקיקה הפדרלית המפלה של חוק ההתאזרחות (Naturalization act) משנת 1870 וחוק ההדרה של הסינים (Chinese exclusion act) משנת 1882. מייקל ורנר מסביר, שהדרך שבה הושפעו חייהם של מיעוטים מההדרה הפורמלית ואפילו מהעדר הסובלנות כלפיהם היא דוגמא אכזרית וגזענית במיוחד לאופן שבו המרחב הציבורי הבורגני ייצר אסימטריה בין הזהויות הגמישות של הגבר הלבן מן המעמד הבינוני, ה"נורמלי", לבין כל השאר. היחיד בחברה האמריקנית לא זו בלבד שהיה חשוף למעורבות דינמית ופולשנית של המרחב הציבורי בחייו, אלא גם היה שרוי במאבק מתמיד להיות בצד הנכון של האסימטריה.

לבהלה למשאבים היה תפקיד רב-משמעות ביישוב המערב. קליפורניה הכפילה את אוכלוסייתה פי עשרים ויותר תוך פחות משנה, והצטרפה למדינות האיחוד בשנת 1850, תוך שנתיים מרגע גילוי הזהב. לגילוי הזהב בקליפורניה אף נודעה חשיבות עצומה בהגברת ההגירה מאירופה ומאסיה לארצות-הברית. אלסקה הפכה למקום מאוכלס אך ורק בגלל גילוי זהב ומאוחר יותר נפט, וכרי העשב במישורים הצפוניים של מונטנה ווימינג משכו אליהם

תעשיית בקר לבשר שהשפיעה על גודל האוכלוסייה במערב ועל צביונה. הציידים המסחריים של הביזונים נענו לדרישה הרבה לעורות, ששימשו לייצור רצועות למכונות שהניעו את המהפכה התעשייתית. פועלם סייע שלא מדעת בהכנעת האינדיאנים ובפתיחתו של ספר התיישבותי חדש. ציידים היונים הכחידו מין שהיה בגדר איום אדיר על החקלאות בצפון-מזרח ארצות-הברית. כאחיהם ההרפתקנים הבוקרים וכורי הזהב, גם הם היו חלק מתהליך מחזורי של הגשמת ייעוד מעורפל, שהותווה על-ידי הלך הרוח הציבורי אך נעשה למען התועלת האישית.

רוב החוקרים מקבלים כיום את ההנחה, כי רק מיעוט של המהגרים בגלי הבהלה לזהב אכן מצא זהב בכמות ההולמת את הציפיות ואת הדרישות שעמן הגיע. בני המזל זכו בפרנסה סבירה, ואילו ציפיותיהם של האחרים התנפצו בפני תנאי מחייה בלתי-אפשריים, עוני, מחלות ומוות. באופן דומה, רובם המכריע של ציידים הביזונים והיונים התפרנס מהצייד בדוחק רב, חרף הציפיות הגבוהות שעמן יצא לדרך. תופעת גלי הבהלה היא דוגמה קיצונית, אבסורדית כמעט, לאופן שבו אזרחי ארצות-הברית דמיינו את התנאים במערב בהתאם לתפישתם את ההצלחה והאושר. הרומנטיזציה של המערב, ובייחוד של הקפיטליזציה של משאביו הגולמיים של הספר, נבעה מפלישה דרמטית, ראשונה מסוגה, של עולם הפרסום לתוך מערכת קבלת ההחלטות האישית של האזרח. עולם הפרסום סייע ביצירת הדימויים של הספר והפיץ אותם באמצעות תקשורת מתפתחת ופתיחות הולכת וגוברת לקבלת מידע ממקורות חיצוניים. באותו זמן עולם הפרסום גם עיצב את מושגי ההצלחה והתאים אותם לערכיה של חברה, שבה מי שמוצא דרך להפיק רווחים – ראוי להם. כך קרה, שכה רבים מהאמריקנים חיפשו את קיצור הדרך לעושר ולמעמד, שהוכתבו להם על-ידי הפנאופטיקון (panopticon), השם שבו כינה ג'רמי בנתהם [Bentham] את בית-הסוהר שתכנן, ובו אפשר לצפות בכל האסירים בעת ובעונה אחת) האמריקני, דווקא בטריטוריות שהיו תחת שליטה חוקית מעורפלת ושררו בהן תנאי מחיה קשים ומציאות של סכנת חיים ותחרות כמעט בלתי-אפשרית.

דרכים כבושות

במהלך גלי הבהלה למשאבים במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, עקרו מאות אלפי אמריקנים ממקום מושבם, בדרך-כלל במזרח ארצות-הברית, לעבר מקורות הבהלה במערב. יציאתם למסע הושפעה כאמור משמועות, מידע ציבורי ובעיקר מהאופן שבו אופיינו המערב ואוצרותיו בתודעה הקולקטיבית. בשיא עידן הבהלות היה המערב מרוצף בזירות שונות ומגוונות שבהן "נקצרו" משאבי טבע. אמריקנים חסרי הכשרה מקצועית עברו בקדחתנות בין זירה אחת לאחרת תוך ציפייה להתעשרות מהירה. לעתים תכופות היו אלה אותם אנשים ממש, שעברו מכרייה באתר אחד, לציד בשדות הקטל של הביזונים או היונים ושוב לכרייה באתר אחר.

המסע אל המערב וחווית החיפוש אחר משאבי הטבע התגלו בהמשך כהפך המוחלט מהדימוי הפרטי, הרומנטי והאינדיבידואליסטי שלהם. ואמנם, לא רק נתיבי הדמיון היו כבושים ומשומשים. נתיב קליפורניה (California Trail), נתיב סנטה-פה (Santa Fe Trail), נתיב אורגון (Oregon Trail), נתיב המורמונים (Mormon Trail) ונתיבים נוספים אחרים, שבהם נעו אמריקנים ממזרח למערב במאה התשע-עשרה, מוכרים היטב לכל מי שעוסק בהיסטוריה אמריקנית. הדינמיקה שבה התנייעו אמריקנים בשבילים אלה מוכרת פחות. קרוב ל-300 אלף איש עשו את דרכם ממזרח ארצות-הברית למכרות בקליפורניה בעשור שאחרי גילוי הזהב במנסרת סאטר. המהגרים נחלקו כמעט שווה בשווה בין אלה שבחרו בהקפת היבשת בשיט

מפרך בן למעלה מ-25 אלף ק"מ דרך מצרי מגלן, לבין אלה שבחרו במסע יבשתי בן אלפי קילומטרים, מפרך לא פחות. המסע היבשתי נעשה ברגל, על גבי סוסים או בכרכרות רתומות למספר רב של בני בקר בנתיבי אורגון וקליפורניה. לעתים תכופות היו על אותו נתיב עצמו אלפי אנשים באותו זמן. אופן ההתארגנות למסע ממין זה לא דרש מהשותפים תושייה, יוזמה או עצמאות יוצאים מגדר הרגיל. קבוצות גדולות של נוסעים התארגנו בנקודות היציאה המסורתיות, בלי שחבריהן פגשו אלה את אלה קודם. שם מונו מפקד לשיירה, נוטים, טבחים, מגנים חמושים ובעלי תפקידים נוספים, וכסף החליף ידיים כדי לוודא שהמסע יעלה יפה. תנאי המסע היו אמנם לא־קלים: תזונה דלה, סניטציה לקויה, יובש ופגעי מזג האוויר איימו דרך קבע על המהגרים. אולם ככלל סכנות המסע היו קטנות בהרבה ורומנטיות פחות מכפי שנהוג לשער. הרוב המכריע של קורבנות המסע נפל טרף למחלת הכולרה ולא לאינדיאנים או לחיות־בר.

תוך חודשים מספר מתחילת הבהלה לזהב בקולורדו בשנת 1859 הפכו שלושת נתיבי התנועה מהמזרח לעיירות הכורים, בואכה פסגת פייק, לנתיבים כבושים ברוחב מאות מטרים, ששום צמח לא היה יכול עוד לגדול בהם. לרוחב קילומטרים בצדי הדרך נעלם כל זכר לעצים, שבהם נעשה שימוש למחסה ולבערה, או למרעה, ששימש להזין את בהמות המשא. כן נעלמו מצדי הדרכים חיות־בר, שהציד שלהן סייע להשלמת תזונתם של הנוסעים. עד מהרה, כדי שעשרות אלפי הפרות, השוורים והפרדות שנעו על נתיב התנועה לא יגוועו ברעב, היה צורך לשאת את המספוא בשיירה או לסטות קילומטרים רבים מהדרך כדי למצוא מרעה כלשהו. בחודשי השיא של הבהלות היו נתיבי התנועה כה עמוסים, עד כי נדמו לעתים כמסע רציף ומתמשך. אדם אחד תיאר את התנועה בנתיב קליפורניה בשנת 1849 וקבע, כי גם הצלבנים או מסעו של אלכסנדר להודו לא היו דומים בהיקפם להגירה זו (מצוטט בספרו של ג'ס"ס הולידיי [Holliday], עמ' 59). בנקודות החנייה הלילית נוצר עומס רב. בשנת 1859 כתב אדם ביומנו, כי בנקודה מסוימת על גדת נהר ארקנסו (Arkansas) חנו בלילה למעלה מ-700 איש: עגלותיהם חנו בצפיפות כה רבה, עד כי אתר הלינה נראה לאחד הצופים במחזה כמו עיר; אחר כתב, כי בלילה היתמר העשן של 10,000 מדורות לעבר העננים המשתאים (הציטוטים בספרו של אליוט וסט [West], עמ' 146). בלי משים שבו ואיבדו אלפי האינדיאניסטים העצמאיים, שנמלטו מתחושת המחנק בערי המזרח וכפריו, את צביונם כפרטים ונדמו שוב, בעיני הצופים בהם, לצבא, לעיר או למסע דתי.

כורים בדרכם למכרות היו רק חלק מזערי מהתנועה הרבה בצירי המסע. המסעות לגילוי משאבים לוו דרך קבע בהקמתן של ערים ועיירות, שסיפקו את השירותים הנחוצים לתחזוקת השיירות של גלי הבהלה ובהם תחבורה, מסחר, אספקה, חוק ובידור. כדי לספק את צרכיה של ההתיישבות החדשה, נעו שיירות עצומות של עגלות רתומות למאות שוורים. השיירות נשאו על גבן כל מה שערי המערב היו זקוקות לו, החל בציוד כרייה, דרך משקאות וכלה בבני־בקר שנועדו להאכיל מאות אלפי פיות רעבים. השיירות תוארו על־ידי הצופים בהן כ"עדר עצום של פילים" וחצי שעה הייתה יכולה לחלוף מרגע שהעגלה המובילה חלפה על פני המתבונן ועד המעבר של העגלה אחרונה בשיירה. גם תחבורה ציבורית התפתחה בנתיבי התנועה וכרכרות יצאו על בסיס שבועי מערבה, טרם הנחת מסילות הרכבת, עמוסות בנוסעים אמידים באופן יחסי. מיסוד תחבורה יעילה היה תנאי ותמריץ ליצירתה ושימורה של בהלה. "אין רכבת אחת המגיעה לכאן שאין על סיפונה עשרות ציידים ולוכדי יונים", דיווח עיתון בקילבורן (Kilbourn) ויסקונסין במאי 1871, "המלונות מלאים, הנגרים מכינים חביות והנשים והילדים פעילים באריזת היונים ובמילוי החביות [שנועדו לאריזת גופות היונים למשלוח מזרחה

אל הערים הגדולות כדי להאכיל בעיקר את מעמד הפועלים העירוני".

הסיכונים וחוסר-הוודאות שהיו כרוכים במסע מערבה הלכו ופחתו במהירות. מהגרים ששמו פעמיהם למכרות בקולורדו בתחילת שנת 1859 נאלצו לעבור את המסע ללא כל תחנת ביניים; שנתיים מאוחר יותר הייתה הדרך מרוצפת בתחנות שהציעו לינה, מחסה, שתייה, צידה לדרך, הסעדה, מזון לבהמות, בהמות חלופיות ואף בידור והסחת דעת. סן פרנסיסקו, שלפני הבהלה לזהב בקליפורניה הייתה עיירה קטנה בת פחות מאלף תושבים, הפכה כמעט בן-לילה לעיירה שוקקת חיים: תוך מעט יותר משנה היא הפכה לביתם הקבוע של 25 אלף איש, ללא תנאים סניטריים או מוניציפליים הולמים. הם לא עברו קושי זה לבד, אלא זה בצד זה, בשכונות עצומות של אוהלים או צריפים.

באתרי הכרייה עצמם קמו מחנות אוהלים, ובהם שימשה המסבאה המקומית נקודת מפגש, שבה יכלו הכורים לשתות ולהמר. בראשיתם של גלי הבהלה לזהב לא נדרש באתר כרייה אלא כורה אחד נחוש, חמוש במקוש ובמסננת. עד מהרה הפכו אפיקי הנחלים לזירות של פיתוחים וחידושים תעשייתיים, שדחקו את רגליהם של הכורים העצמאיים והיטיבו עם חברות כרייה שארגנו קואופרטיבים של כורים בשכר זעום. המתח בין ההחלטה הפרטית והיזמות של המהגרים האמריקנים לבין המציאות האפורה, ההמונית והתעשייתית, הניב תסכול רב. על כל עדות של כורה שהתעשר, אפשר למצוא עשרות עדויות של כורים שנחלו אכזבה מרה. כורים אלו נהגו להתגודד, להשליט את כוחם על מיעוטים וחלשים, להמר ולשתות באופן חריג. אחוז התאבדויות גבוה, אלכוהוליזם, גזענות, ביזה, אלימות קבוצתית ודרישה כמעט נואשת להימורים ולזנות, מבטאים גם הם את אי-הנחת של הכורים מהפער בין האופן שבו דמיינו את המערב לבין המציאות שבה נתקלו.

אלפי מהגרים מתוסכלים, שלגביהם ההבטחה להתעשר בקלות על חשבון אוצרות הספר סירבה להתממש, ארבו כרדופי שד אחר כל שביב מידע שיעניק להם יתרון על פני חבריהם. בשנת 1862, במכרות בוורג'יניה סיטי (Virginia City) שבמונטנה, ישנו הכורים ותרמיליהם רתומים לגבם כדי לא לאבד שנייה כאשר יגיע המידע המפריד בינם לבין ההתעשרות המובטחת. במכרה שבאלדר גאלץ' (Alder Gulch) אדם אחד סיפר בחנות, כי יש בידיו דבר מצוין (A good thing going): הוא התכוון לאשתו, אבל קהל של 1,200 איש עקב אחריו במשך יומיים מתוך מחשבה שיש לו מידע על מקום הימצאו של זהב. אדם אחר בילה יום שלם בחיפוש אחר החזיר שלו, בלי שהיה יכול להיפטר מהמון עצום שעקב אחריו. נאמנים לרוח האינדיבידואליזם שהביאה אותם למערב, הוסיפו כל אותם מהגרים לתור אחר התועלת האישית שלהם, אלא שהם נאלצו לעשות זאת בלוויית המונים כמותם. כמו בכל הימור – והיציאה למערב בעקבות השמועות על אוצרות הייתה בפירוש הימור – קשה במיוחד הייתה ההשלמה עם העובדה שהחיפוש היה לשווא. "אני משער שציידיים צריכים להיות כמו מחפשי זהב", אמר צייד הביזונים פרנק מאייר, "תמיד לחשוב, שמחר יהיה יום טוב יותר".

אולם בשביל רוב רובם של המהגרים, גם היום שלמחרת לא היה טוב יותר. "מה קרה לאוצר שהייתי אמור להרוויח תוך שבע שנים?", שאל מהגר בקליפורניה ביומנו. כורה בקלונדייק כתב "בא לי לבעוט בעצמי. השארתי בית טוב ואישה טובה. שילמתי 1,700 דולר בשביל לבוא לכאן, ובשביל מה?". אחר תיאר את התסכול שנבע מ"לראות את הטריילון שבחלומותיך הופך למיליון ואז לאלפים ולמאות ולבסוף למחיר של ארוחת ערב" (הציטוטים מספרה של פאולה מיצ'ל מרקס [Marks], עמ' 166).

ההיסטוריון אליוט וסט קבע, כי ההוצאות על הסחורה שנכנסה בשיירות לערי הלוויין של המכרות בקולורדו עלו מדי שנה במידה ניכרת על ערך הזהב שהוצא מהמכרות בהרים. מדהים, הוסיף וסט, איזו כמות עצומה של כסף הוסיפה להישפך על מקומות, ששאבו כסף זה כמו ספוג ורק לעתים נדירות החזירו את תמורתו. כלכלת הבהלות הייתה כלכלה של פנטזיה: אזורים שלמים במערב עוצבו מחדש במחיר אדיר; הכסף שולם על-ידי מאות אלפי אזרחים, מיעוטם קפיטליסטים עשירים, אך רובם בני המעמד שהחזיק כסף בנרתיקים תפורים במכנס או בנעל ולא בבנקים (אצל וסט, עמ' 228). כסף זה סימל את המחיר היקר ששילמו היחידים בגלי הבהלה למשאבים בעקבות התמונה שהצטיירה בדמיונם בהתאם למידע שהופץ באמצעי התקשורת של התקופה.

רדיפת החלום כתכתיב חברתי

במרוצת המאה התשע-עשרה אזרחים אמריקנים זכו לחופש רב שאפשר להם לתור אחר חלומותיהם ולהגשימם. אין ספק, שרק מיעוט מקרב המהגרים למערב בעקבות משאבי הטבע ניצל את החופש הזה באופן יצירתי, במעוף ובחזון יוצאים מגדר הרגיל. הנותרים, הרוב העצום של המהגרים, נכנעו לתכתיבים חברתיים, פנו להגשים חלומות, שהם היו אך שותפים משניים בעיצובם, והלכו בדרכים כבושות ומשומשות, רק כדי לגלות שאחרים, שפנו לאותה דרך מאותן סיבות, חוסמים את דרכם להצלחה.

בעיני היסטוריונים, עלייתה של הדמוקרטיה הליברלית סימנה עד לפני זמן לא רב רגע מכונן, שתתרחם להבניה של מרחב פרטי המבודד מהתערבותו השרירותית של המרחב הציבורי והשפעותיו, ומאפשר מקלט ומפלט מהם. כיום כבר ברור, כי המרחב הפרטי היה פרוץ להשפעות חיצוניות. כלי העבודה הציבוריים של המדינה הליברלית, כמו התקשורת, פוליטיקת ההמונים וכלכלת השוק החופשי, הצליחו להחדיר תכנים ציבוריים אחידים לתוך בור הסוד של הפרט בחברה הליברלית, ובכך להפוך אותו לנגיש ומוכר להם יותר. מראית העין של הבחירה החופשית הייתה נגועה בתכתיבים של מושגים כמו מוסר, הצלחה כלכלית, יוקרה ומעמד. האינדיבידואליזם האמריקני במאה התשע-עשרה, שנתפס כמנוע הצמיחה הגדול ביותר של ארצות-הברית באותה עת ולזכותו נזקף כיבוש המערב, הוא למעשה מקרה בוחן, המצביע על משטור הפרט על-ידי אותו עולם מתעצב של תקשורת ופרסום. אזרחים אמריקנים אמנם היו חופשיים לרדוף אחרי חלומותיהם באופן שלא היה כדוגמתו קודם, והיה נדיר ביותר גם לאחר מכן, אבל שאיפותיהם נבנו על הנחות ודימויים שגורים. האופטימיות שלהם נשענה על מידע ציבורי והקריטריונים שלהם להצלחה איבדו קשר, אם אי-פעם היה כזה, עם עצמיותם ורצונותיהם הפנימיים.

בשום מקרה אחר בהיסטוריה של ארצות-הברית לא היה ביטוי מובהק יותר למתח בין החופש הרב לבין אובדן הפרטיות והאותנטיות מאשר בתופעה של גלי הבהלה למשאבי הטבע במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה. רובם של מחפשי המשאבים המבוהלים נכשלו פעם אחרי פעם בהשגת יעדיהם, אבל הגשימו את התפקיד שהשיטה הכלכלית החדשה הועידה להם. ברוב המקרים הם אפילו לא ראו במדינה כתובת לטענות, כי היו מרוצים מכך, שהיא השאירה בידיהם את הבחירה ואת אופן הביצוע של תוכנית ההתעשרות שלהם. עם זאת, בעצם שהותם במערב בשליחות פרטית, בממצאים שמצאו, ביישובים שבנו, בדימוי העצמי ובדימוי של הזר שסייעו לייצר, הם היו גורם רב-משקל בהגשמת האינטרס הלאומי ובעיצוב המרחב הציבורי, המודלים שלו להצלחה והתפישות שלו לגבי הפרט במערב.

בגלל השפעתו המידבקת של המידע שזרם ב"עולם הפרסום" לגבי המציאות המדומיינת במערב, מצאו את עצמם מאות אלפי אמריקנים במצב שבו ייחודיות ואינדיבידואליזם לא היו קיימים למעשה. נתיבי התנועה למערב היו הדוקים וכבושים מרוב שימוש. גם מהגרים שבאו מרקע עירוני הופתעו לגלות צפיפות אוכלוסין יוצאת דופן בדרכים ולאחר מכן במכרות ובערים החדשות שהוקמו בן-לילה. תיעוש ועבודה בשכר החליפו את היזמות הפרטית והחופש, והמהגרים החדשים נאלצו לפרוק את תסכוליהם דרך שסתומים לשחרור לחצים חברתיים כמו המסבאה, מקומות הימורים, אלימות קבוצתית, הסתה וגזענות כלפי קבוצות מתחרות.

ההצלחה, כאמור, האירה פנים רק לחלק קטן מאוד ממחפשי המשאבים. בודדים התעשרו בעוד הרוב נאבק ללא הצלחה בתנאים קשים מדי, זמינות הולכת ופוחתת של משאבים ותחרות כמעט בלתי-אפשרית מול אלפי אמריקנים זרים אחרים. מלבד ריבוי הכישלונות הפרטיים, בולטת במיוחד החשיבות ההיסטורית שמילאו גלי הבהלה בפתיחת אזורי הקפר. הם עודדו הגירה מהירה ותזרים אדיר של כסף וסחורות. היה להם משקל מכריע בהטיית הכף נגד שבטי האינדיאנים, שבטים שתלותם במשאביה של אותה ארץ הפכה אותם לפגיעים במיוחד לשינויים הדרמטיים באקולוגיה שחוללו התושבים החדשים. בעיקר יצרו גלי הבהלה, מהר יותר ובאופן מוחץ יותר מכל שיטת הגירה אחרת, רצף טריטוריאלי, שאפשר פעם אחר פעם את הרחבת סמכותה המדינית של ארצות-הברית ביבשת.

האינדיבידואליזם האמריקני עמד אמנם במרכז של תקופת ההתפשטות הטריטוריאלית האדירה של ארצות-הברית במאה התשע-עשרה. עם זאת, חקר הבהלה למשאבי הטבע מלמד, כי אינדיבידואליזם היה אך סימפטום של תהליכים חברתיים וכלכליים מורכבים ממנו, תהליכים שבאופן פרדוקסלי פעלו לא אחת להקטנת האוטונומיה של הפרט והרחיקו אותו מהשגת שליטה בחייו.

אורי כץ למד לתואר ראשון במחלקה למדעי בעלי-החיים בפקולטה לחקלאות ברחובות. התזה שהגיש בלימודי התואר השני בחוג להיסטוריה באוניברסיטת תל-אביב דנה בהשמדת הביזונים בשנים 1870-1883, ועתה הוא כותב בבית-הספר להיסטוריה באוניברסיטת תל-אביב עבודת דוקטור על הצי המסחרי בארצות-הברית במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה.

דוא"ל: urikle@yahoo.com

לקריאה נוספת:

מיכאל זכים, "הפרט החולה: אינדיבידואליזם כפתולוגיה", **זמנים** 104 (סתיו 2008), 18-25.

Ralph P. Bieber, "California Gold Mania", *The Mississippi Valley Historical Review* 3:1 (June 1948), 28-35.

Sucheng Chan, *Peoples of Color in the American West*, Lexington, Mass. D. C.: Heath, 1994.

J.S. Holliday, *The World Rushed In: The California Gold Rush Experience*, New York:

Simon & Schuster, 1981.

Andrew C. Isenberg, *Mining California: An Ecological History*, New York: Hill & Wang, 2005.

Andrew C. Isenberg, *The Destruction of the Bison: An Environmental History, 1750-1920*, New York: Cambridge University Press, 2000.

Michael Kowalewski, "Romancing the Gold Rush: The Literature of the California Frontier", *California History* 79:2 (Summer 2000), 204-225.

Patricia Nelson Limerick, *Legacy of Conquest: The Unbroken Past of the American West*, New York: W.W. Norton & Co., 1987.

Frank H. Mayer with Charles B. Roth, *The Buffalo Harvest*, Denver: Sage Books, 1958.
Full text in: <http://www.Pbs.org/wea/thewest//resources/archives/five/buffalo.htm>

Paula Mitchell Marks, *Precious Dust: The Saga of the Western Gold Rushes*, Lincoln, Nebraska: University of Nebraska Press, 1998.

A.W. Schorger, *The Passenger Pigeon: Its Natural History and Extinction*, Madison, WI: University of Wisconsin Press, 1955.

William W. Thompson, *The Passenger Pigeon*, Pennsylvania: Coudersport (c. 1921).

Michael Warner, *Publics and Counterpublics*, New York: Zone Books, 2002.

Elliot West, *Contested Plains: Indians, Goldseekers and the Rush to Colorado*, Lawrence, Kansas: University Press of Kansas, 1998.

William Appleman Williams, *The Contours of American History*, New York: W W Norton & Co. Inc, 1989.